

ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՊՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ ԿԳՄՍ նախարարության «Երևանի Լեոյի անվան թիվ 65 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝ «Սասնա ծռեր» դյուցազներգության ուսուցումը ավանդական և ժամանակակից մեթոդների համադրմամբ

Կատարող՝ Կարապետյան Աննա

«Մեծ Սարիարի միջնակարգ դպրոց» ՊՈԱԿ

Դպրոց

Ղեկավար՝ Աստղիկ Հայրապետյան

Գյումրի 2022

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն	3
Գլուխ 1-ին	
«Սասնա ծռեր» էպոսի ընդհանուր բնութագիրը և ավանդական ուսուցման առանձնահատկությունները	5
1.1. «Սասնա ծռեր» էպոսի էությունը և հերոսների նկարագիրը :.....	5
1.2. «Սասնա ծռեր» էպոսի ընդհանուր նկարագիրը ավանդական ուսուցման համատեքստում	10
Գլուխ 2-րդ	
«Սասնա ծռեր» էպոսի ուսուցման ժամանակակից մեթոդներով	15
Եզրակացություն	
Օգտագործված գրականության ցանկ	31

Ներածություն

Թեմայի արդիականությունը: «Սասնա ծռեր» դյուցազնավեպը կերտել է հայ ժողովրդական հանճարը: Ժողովուրդը էպոսը ստեղծել է՝ վեր հանելով իր անցած ճանապարհը, պայքարողի իր անկոտրում, վեհ, կամային ու պարզ տեսակը, որ օրհասական պահերին անգամ չի կորցնում լավատեսությունը, մարդասիրությունը, ապրող-արարողի իր տեսակը: Հայկական էպոսը ժողովրդական իմաստաբանության, նպատակի, հոգեբանական, բարոյական նկարագրի կոտև և ամբողջական արտահայտությունն է: Այն անցել է դարերի միջով, բանավոր ավանդվել է սերնդեսերունդ, ավելի ուշ՝ նաև գրավոր տարբերակներով և դարձել հայ ժողովրդի հոգևոր մշակույթի անբաժանելի մասնիկը: Գաղափարական խորքայնությունն և բազմաբովանդակությունը, արծարծված համամարդկային խնդիրները դարձել են այն հենակետերը, որոնց շնորհիվ էպոսը դուրս է եկել ազգային արժեքների շրջանակից և ներառվել է համաշխարհային գրականության մեջ: Աշխարհի տարբեր լեզուներով կատարված թարգմանությունների, ինչպես նաև հայ և օտարազգի գործիչների կողմից տրված գնահատականների շնորհիվ հայոց դյուցազներգությունը դարձել է համաշխարհային գեղարվեստական գոհարներից մեկը :

Էպոսը մարդկության ստեղծած ամենահանճարեղ գեղարվեստական գործերից է: Նրա մեջ ամփոփված գաղափարները կենսունակ են այսօր և հետագայում էլ կուղղորդեն մեր ժողովրդին դեպի կատարելություն: Աշակերտները, բացահայտելով էպոսի գաղափարական բովանդակության հիմնահարցերը, կունենան տեսլական՝ ինչպիսի՞ն դառնալ, դեպի ո՞ր շարժվել: Չէ՞ որ մեր այսօրվա իրականությունը, համաշխարհայնացման, մշակույթների համահարթեցման միտումները այն բարեբեր հողը չեն, որտեղ պիտի ծլի ու աճի հայի տեսակը: Էպոսը ձևավորում է ազգային արժեհամակարգ:

Նպատակը և խնդիրները: Աշխատանքի նպատակն է ուսումնասիրել «Սասնա ծռեր» դյուցազներգության ուսուցումը ավանդական և ժամանակակից մեթոդներով, ուսումնասիրել հերոսների նկարագիրը, տալ էպոսի բնութագիրը և վեր հանել ազգային ու համամարդկային ներուժն ու գաղափարը:

Նշված նպատակին հասնելու համար աշխատանքում առաջադրվել և լուծվել են հետևյալ խնդիրները.

- Ուսումնասիրել «Մասնա ծոեր» դյուցազներգության բովանդակությունը և դրանց ուսուցման առանձնահատկությունները դպրոցում:
- Պարզաբանել էպոսի ընդհանուր բնութագիրը և ուսուցման կարևորությունը
- Ներկայացնել էպոսի ավանդական և ժամանակակից ուսուցման առանձնահատկությունները:
- Ներկայացնել էպոսի հերոսների բնութագիրը, նրանց կարևորությունը և առանձնահատկությունները:
- Ներկայացնել էպոսը մի շարք վարժությունների միջոցով:
- Կատարել հետազոտություն և այն ներկայացնել դասի պլանի տեսքով

Մեթոդաբանություն: Աշխատանքի իրականացման համար նախատեսված հետազոտական մեթոդներն են՝ համադրման, վերլուծության, նկարագրման:

Աշխատանքի կառուցվածքն ու բովանդակությունը: Աշխատանքը կազմված է ներածությունից, երկու գլխից, իրենց համապատասխան ենթագլուխներից, եզրակացությունից և օգտագործված գրականության ցանկից:

Գլուխ 1-ին

«Մասնա ծոեր» էպոսի ընդհանուր բնութագիրը և ավանդական ուսուցման առանձնահատկությունները

1.1. «Մասնա ծոեր» էպոսի էությունը և հերոսների նկարագիրը :

«Մասնա ծոեր» էպոսը ազգային սիրված հերոսների բնավորության հիմնական գծերի՝ քաջության, հայրենասիրության, նվիրում իր ժողովրդին, հոգատարության դեպի աշխատավոր մարդը, վեհանձնության և մեծահոգության արտահայտումն է: Ժողովրդական էպոսներն ամեն մի ազգի հայրենասիրական խոր զգացման հավաքական դրսևորումն են¹: Այդ վկայում են տարբեր ժողովուրդների էպոսներին տրված նշանավոր մտավորականների գնահատականները: Ռուս հին գրականության նշանավոր գիտակ Դ.Լիխաչովը «Ասք Իգորի գնդի արշավանքի մասին» պատմական և բանահյուսական ծագում ունեցող երկի մասին գրում է. «Սերը հայրենիքի և ռուսական հողի նկատմամբ համակում է «Ասքի» ընթերցողին»²

Այժմ հայտնի են «Մասնա ծոեր» էպոսի շուրջ 150 պատումներ: Դրանց զգալի մասը տպագրված է: Սակայն դպրոցում և բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում ուսուցանվում է «Մասունցի Դավիթ» էպոսի համահավաք բնագիրը, որը լույս տեսավ 1939 թվականին՝ ակադեմիկոս Հովսեփ Օրբելու մեծարժեք նախաբանով և առավել բարձրարժեք ծանոթագրություններով: Ահա թե ինչ է գրում Ֆ.Ֆեյդին «Մասունցի Դավիթ» էպոսի համահավաք բնագրի վերաբերյալ. «Կարդալով այս ծավալուն ու հոյակապորեն ստեղծված էպոսը՝ կարելի է մտածել, թե այն գերազանց գիտնականների վերաձուլած մի ծաղկաքաղ է: Նման բան չկա: Հանձնախմբի անդամները վերաշինել են բնագիրը բանասիրական մանրակրկիտությամբ և գիտական ընդունված խստությամբ: Նրանք չեն ավելացրել անգամ մի տող՝ ծայրը ծայրին բերելու համար: Ողջ բնագիրը ժողովրդական մայր երակից է»³:

¹ Գ.Սրվանձտյանց, Երկեր, հ.1, Երևան, 1978, էջ 8

² «Слово о полку Игореве», Москва, 1987, с. 20. («Сила любви к родине, к Русской земле, покоряет читателей «Слова»)

³ Ա.Դոլուխանյան, Ֆրեդերիկ Ֆեյդին հայագետ, Երևան, 2008, էջ 185:

«Մասնա ծոեր» էպոսում առաջատար գաղափարը *հայրենասիրությունն է*, որի մարմնավորողը հայ կինն է՝ Ծովինարի կերպարը: Բաղդադի խալիֆի հարկահանները գալիս են՝ տանելու հարկը հայոց Գագիկ թագավորից: Ծովինարի գեղեցկությունը տեսնելով («Աղջիկ էնպես խորոտ, էնպես խորոտ»)՝ որոշում են խալիֆին համոզել հարկի փոխարեն կնության առնել Ծովինարին: Խալիֆը պահանջում է Ծովինարին՝ զգուշացնելով, որ մերժման դեպքում կավերի Հայաստանը: Հարցի լուծումը գտնում է հայրենասեր Ծովինարը՝ կամովին իրեն զոհում է հանուն երկրի ու ազգականների:

Էպոսի դյուցազունները խալիֆի զավակները չեն, նրանք ջրածին են, ավելին՝ ջուրը Հայաստանինն է: Մա շատ կարևոր դրվագ է: Ընդհանրապես հայրենիքը, հայրենի եզերքը խորհրդանշում են հողը, ջուրը, մարդու հարազատները: Ծովինարը հայ միջնադարյան գրականության մեջ ունի նախատիպ՝ Տիգրանուհին՝ Տիգրան Երվանդյանի քույրը, որն իմանալով ամուսնու՝ Մարաց Աժդահակի նենգ նպատակները, ծածուկ սուրհանդակ է ուղարկում Տիգրանի մոտ և կանխում եղբոր դեմ նյութված դավադրությունը. «Իսկ խորագետ գեղեցկուհին, այս դավաճանությունը հասկանալով՝ սիրալիք խոսքերով պատասխանում է Աժդահակին և մտերիմների միջոցով շտապով եղբորը հայտնում է (Աժդահակի) նենգությունը»:⁴

Էպոսում ազգանվեր ու հայրենասիրական գործեր կատարում են թե՛ Սանասարն ու Բաղդասարը, թե՛ Մեծ Մհերը, թե՛ Սասունցի Դավիթը, թե՛ Փոքր Մհերը: Էպոսի գլխավոր նպատակներից մեկն էլ *մարդասիրության դաստիարակումն է*: Առաջին ճյուղում արդեն Սասունում հաստատված Սանասարն ու Բաղդասարը սկսում են կառուցել իրենց բերդը: Բայց սկզբում կացարաններ են պատրաստում աշխատավոր մարդկանց համար: Այդ քայլի նպատակը մարդասիրական է.

Էպոսում կա աշխատավոր մարդու նկատմամբ հատուկ պաշտամունք, և Մասնա դյուցազուններն ապրում են այդ գիտակցությամբ. «Նրանց բնավորության ժողովրդական բնույթը սրանով չի ավարտվում: Նրանք պարզությամբ տիրապետում են ամենահամեստ արհեստների, բարեկամանում են խեղճերի հետ, կամովին ձեռք են մեկնում հոգնած գեղջուկներին, նույնիսկ, եթե նրանք ճանապարհին հանդիպած

⁴ Մ ո վ ա ե ս Խորենացի, Հ ա յ ո ճ պատմություն, Աշխարհաբար թարգմանությունը և մեկնաբանությունները Ստ. Մալխասյանի, Երևան, 1981, էջ 95:

օտարականներ են: Նրանց համեստությունն այնքան մեծ է, որ ինչպես Օրբելին է նկատել Երևանի հրատարակության առաջաբանում. «Այս չորս հերոսների անունները ժողովրդի հիշողության մեջ չեն աղարտվել ու խճողվել ոչ մի տիտղոսով կամ պատվավոր կոչումով»⁵, - գրում է Ֆ. Ֆեյդին: Էպոսում փառաբանվում է այն անհատը, որը հանուն հայրենիքի պատրաստ էր գոհել իր կյանքը, և ի հավելումն այդ գաղափարի՝ սրբազան է համարվում որևէ ժողովրդի՝ հանուն իր ազգային ազատության ու անկախության նվաճողների դեմ ուղղված պատերազմը: Դավիթը վերաշինում է Մեծ Միերի կառուցած Մարութա վանքը: Սակայն ամեն առավուս վանքը վերակառուցող վարպետներն իրենց կառուցածը գտնում են քանդված: Ոչ ոք չէր կարողանում բացատրել դրա պատճառը, մինչև որ Սասունցի Դավիթը երազ է տեսնում, և երազում Աստծո հրեշտակը նրան հրահանգում է եկեղեցու պատի մեջ դնել Դավթի սուրբ: Սա խիստ խորհրդանշական դրվագ է:

Այս խորհրդանշական իմաստին, անշուշտ, ծանոթ էր աշխարհահռչակ կինոբեմադրիչ Սերգեյ Փարաջանովը, որը 1984 թվականին նկարած «Սուրամի ամրոցի լեգենդը» կինոնկարում ամրոցը կանգուն պահելու համար պատի մեջ շարել է տալիս մի պատանու, որի կյանքի գնով հաստատվում է ամրոցի ամրությունը: Էպոսի տարբեր էջերում տեսնում ենք ***քրիստոնեական պաշտամունքի դրսևորումներ***: Դրանց առաջին ապացույցներից մեկն այն է, որ Ծովինարը ձևական է ամուսնանում Բաղդադի խալիֆի հետ, որը մահմեդական էր (էպոսում՝ կռապաշտ), և քրիստոնեական կրոնը նման ամուսնություն չի թույլատրում: Ծովինարն իր հետ օտար երկիր է տանում նաև քահանա՝ շեշտելով ցմահ քրիստոնյա մնալու ձգտումը: Ավելին, Ծովինարի խնդրանքով քահանան Բաղդադում Սանասարին ու Բաղդասարին հայերեն գրել-կարդալ է սովորեցնում:

Քրիստոնեական կրոնի ցայտուն դրսևորում է նաև Սասնա դյուցազունների թևի վրայի եղած խաչը, որը, նայած հանգամանքների, գունափոխվում է: Ինչպես նկատել են էպոսագետները, հայկական էպոսում առկա են հնագույն հավատալիքների հետքեր, հեթանոսական հավատալիքներ:

⁵ Ա.Դոլ ու խանյ ան , Ֆ.Ֆեյ դի ն հ այ ազ ե տ, է ջ 183:

Տեսնենք նաև քրիստոնեական հավատալիքների դրսևորումները: Պատերազմ գնալուց առաջ Դավիթը հորեղբորից՝ Ձենով Հովանից, խնդրում է իր հոր Խաչ Պատերազմին:

Քրիստոնեական կրոնի հավատալիքներն ամենից ավելի շեշտված են էպոսի չորրորդ՝ «Փոքր Մհեր» ճյուղում, որի ավարտին հերոսը նորից դիմում է Հիսուս Քրիստոսին՝ ակնկալելով գորեղ աստվածային օգնությունը.

Մհեր գնաց, հասավ Ոստանա կապան.

Որ հասավ Ոստանա կապան,

Էնտեղեն, - մեկ իշխան կար, Կապ էթալ, զՄհեր կապեց:

Մհեր ձիով ընկավ կապ, ասաց.

«Հիշա իմ հացն ու գինին, տեր կենդանին,

Մարութա բարձր Աստվածածին»:

Ասաց, էգար, կտրեց ըզկապ,

Ազատեց Քուռկիկ Ջալալին⁶

«Մասունցի Դավիթ» էպոսում կա այն ճշմարիտ միտքը, թե նվաճողներն ու բռնակալներն են հրահրում պատերազմներ: Հասարակ մարդիկ այդ պատերազմի հետ կապ չունեն, ավելին, նրանք դեմ են պատերազմին: Սա էպոսի գաղափարական հարստության այն կետն է, որն առկա է միջնադարյան հայ մատենագրության, ինչպես նաև հայ նոր գրականության մեջ: Հիշենք XV դարի բանաստեղծ Մկրտիչ Նաղաշի «Վասն ազահութեան» քերթվածը, Հովհաննես Թումանյանի «Հառաչանք» պոեմը, Ստեփան Չորյանի «Ջրհորի մոտ» պատմվածքը: Այս համեմատական գուգահեռները հայ գրականության ուսուցչին օգնում են հին ու նոր նյութերի գիտելիքներն ամրապնդելու գործում:

Լույս աշխարհ գալու պահից արդեն կանխորոշված էր Փոքր Մհերի ճակատագիրը: Քեռի Թորոսի կանխագուշակումը մարգարեական էր: Ուսուցիչն ուշադրություն է հրավիրում այն փաստի վրա, որ Մհերին հետաքրքրելու է ոչ միայն իր երկրի, այլև հանուր մարդկության ճակատագիրը: Նա դառնալու է մարդկության չար ուժերի դեմ կռվող խիզախ մարտիկը, սակայն պարտվելու և փակվելու է Ագռավաքարում՝ մարդկության երջանիկ օրերի հույսով: Ահա թե ինչ է բացատրում

⁶ «Մասունցի Դավիթ. Հայ ժողովրդական հերոսավեպ», Երևան, 1981 թ. .:

Միերը Ագռավաքար մտած հովվին. Ուսուցիչը փաստում է, որ Միերի կերպարի նախաստիպը եղել է հեթանոս հայերի կիսաստված Արտավազդը, որին սպասում էին հայերը լավ օրերի հույսով. «...այնպես էլ դևերի մոլորությունը խաբեց կռապաշտներին, թե Արտավազդ անունով մեկը բանտարկված է դևերի կողմից, որը մինչև այժմ կենդանի է, նա էլ ելնելու և տիրելու է աշխարհը»⁷ Այս փաստը պերճախոս վկայություն է այն բանի, որ մարդկային մտածողության դրսևորումները փոխանցվում են դարեդար՝ ենթարկվելով որոշ փոփոխությունների: Հարկավոր է առանձնացնել դյուցազունների ու նրանց կանանց կերպարների այն տարբերիչ գծերը, որոնցով նրանք դառնում են առավել հետաքրքիր: Սանասարի կերպարի համար ուշագրավ դրվագ է նրա՝ տիտանական ուժի տեր դառնալը: Սանասարը մտնում է ծովը, տեսնում գեղեցիկ պալատ պարտեզով: Այնտեղ գտնում է ծովային ձիուն՝ Քուռկիկ Ջալալուն, որի վրա կախած էր Թուր Կեծակին, և դրան էլ ավելանում է Խաչ Պատերազմին: Սանասարն այնպիսի հսկա է դառնում, որ Բաղդասարն այլևս նրան չի ճանաչում. Մեծ Միերի կերպարը ներկայացնելու համար խիստ բնութագրական է առյուծին պատռելու տեսարանը: Նախ. բացահայտվում է Միերի հոգատարությունն ու պատասխանատվությունը սեփական ժողովրդի նկատմամբ (չէ՞ որ երկրին սպառնում էր սովը) և երկրորդ՝ Մեծ Միերը՝ որպես խիզախ առաջնորդ, ինքն է լուծում իր երկիրը առյուծից ազատելու խնդիրը.

Սասունցի Դավթի կերպարը ամենագլխավորն է. այդ կերպարում առկա են հայ ժողովրդի ազգային բնավորության լավագույն գծերը: Հեզելը խոսել է Հումերոսի «Իլիականի» կերպարների մասին և խիստ դիպուկ բնութագրել հունական էպոսի գլխավոր հերոսին՝ Աքիլլեսին. «Հումերոսի մոտ. օրինակ, ամեն հերոս իրենից ներկայացնում է մարդկային գծերի և հատկությունների կենդանի ամբողջություն: Աքիլլեսն ամենաերիտասարդ հերոսն է, բայց նրա պատանեկան ուժին հատուկ են, հիրավի, ուրիշ մարդկային գծեր, և Հումերոսը մեր առաջ բացում է նրա բնավորության գծերի բազմազանությունը՝ նրան դնելով ամենատարբեր իրավիճակներում»⁸

Հեզելյան դրույթից ելնելով՝ կարող ենք ասել, որ հայ ժողովրդական էպոսում էլ հավաքական ժողովուրդն իր սիրելի հերոսին՝ Դավթին, դնում է ամենատարբեր

⁷ 1 Եզ ն ի կ Կո դ ք ա գ ի , Եղ ծ աղ ան դ ո գ , Թար գ մ ան ու թ յ ու ն ը և ծ ան ո թ ա գ ը ու թ յ ու ն ն եր ը Ա.Ա.Աբ ը ա հ ա մ յ ան ի , Եր և ան , 1970, է ջ 80-81:

⁸ «Хрестоматия по теории литературы», Пособие для студентов, Москва, 1982, с. 167

կենսական իրավիճակներում և կերտում, հիրավի, անմոռաց կերպար: Դավիթն արտասովոր մանուկ է. մեծանում է ոչ թե օրերով, այլ ժամերով, արտակարգ ուժի տեր է, ունի մանկական միամտություն, սակայն միաժամանակ խելացի է ու շրջահայաց. դրա համար էլ Բաթմանա կամրջի վրա ահաբեկում է իրեն Մսրա Մելիքի հրամանով սպանել կամեցող ծառաներին և նրանց խոստովանությունից հետո մեծահոգաբար ազատ է արձակում: Դավթի բնավորության հիմնական գծերից է մեծահոգությունը: Դավիթն անսահման սիրում է իր հայրենի եզերքը, հարազատներին, հասարակ ժողովրդին և շարունակ օգնում է նրանց: Նա բարի է ու աստվածավախ: Տանել չի կարողանում ոչ մի բռնություն:

Սասունցի Դավթի կերպարին հատուկ հմայք է տալիս նրա սիրո պատմությունը և առ Խանդուբ ունեցած վերաբերմունքը: Ամեն ինչ այնքան բնական է, կենդանի, որ կարծես մի գեղեցիկ սիրավեպ լինի հավերժական սիրո մասին: Սասնա դյուցազունների կերպարներն ընթերցողի հիշողության մեջ մնում են անմոռաց. դրա հիմքը ժողովրդական ասացողների հանճարի դրսևորումն է, որն առկա է նաև ուրիշ էպոսներում: Մարիետա Շահինյանը, որը հանրագիտակ գրող էր, ֆիննական էպոսի՝ «Կալեվալայի» ռուսերեն թարգմանության առաջաբանում գրում է. «Երբեք չմոռացվող հզոր մարդկանց կերպարներ, բնության վիթխարի պատկերներ, ճշգրիտ նկարագիր աշխատանքային պրոցեսի, հագուստի, գյուղական կենցաղի,- այս բոլորը մարմնավորված է «Կալեվալայի» վիպական բարձր պոեզիայում»⁹

1.2. «Սասնա ծռեր» էպոսի » էպոսի ընդհանուր նկարագիրը ավանդական ուսուցման համատեքստում

Դասարանը կահավորում ենք էպոսի թեմաներով ստեղծված նյութերով՝ Հ.Կոջոյանի նկարների, Հր.Քոչարի «Սասունցի Դավիթ» արձանի վերատպությունները, գրքեր (էպոսի տարբեր հրատարակություններ, գրական մշակումներ՝ Թումանյանի «Սասունցի Դավիթ»-ը, Իսահակյանի «Սասնա Մհեր»-ը, Չարենցի «Սասունցի Դավիթ»-ը, Հ.Օշականի «Սասունցի Դավիթ թատերգությունը»): Պատերին փակցված պաստառներին մեծերի խոսքերն են էպոսի մասին: Օրինակ՝ «Ոչ

⁹ «Калевала», Перевод с финского, Вступительная статья Мариэтты Шагинян, Москва, 1977, с. 31

մի քանի մեջ ժողովուրդներն այնքան պարզ ու պայծառ չեն երևում, որքան էպոսում» (Հ. Թումանյան)¹⁰: Մինչ էպոսի ուսումնասիրության ավարտը դասասենյակի՝ էպոսին հատկացված անկյունում ավելանում են աշակերտների՝ էպոսի թեմաներով արած նկարները:

«Սասնա ծռեր էպոսը հայ ցեղի ապրած կյանքի և հոգեկան կարողությունների հոյակապ գանձարանն ու իր մեծության անհերքելի վկայությունն է աշխարհի առջև» (Հ.Թումանյան): Էպոսի գաղափարական բովանդակությունն ուսումնասիրելիս խնդիր եմ դնում աշակերտների մեջ դաստիարակել այն ներկայացնող հիմնական տարրերը՝ ազնվություն, հայրենասիրություն, բարձր բարոյականություն: Աշխատում եմ զարգացնել նրանց ազգային մտածողությունը, պետականության նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքը: «Սասնա ծռեր»-ը մի ամբողջ համակարգ է, որը կրթում, դաստիարակում է մի ամբողջ ժողովրդի: Գիտենք, որ մեր ազգի՝ իբրև տեսակի գոյության հիմքը հայրենասիրությունն է, որը լավագույնս դրսևորվում է էպոսում: Հայրենասիրությունն էպոսի կերպարների համար առիթից առիթ ի հայտ եկող երևույթ չէ: Դա նրանց առօրյա կեցության ձևն է և դրսևորվում է նրանց բոլոր արարքներում՝ օտար զավթիչների դեմ մղած կռվում, երկրի շենացմամբ զբաղվելիս, հասարակական անարդարությունների դեմ պայքարում, հանուն ընտանեկան ավանդույթների պահպանման գործունեության ժամանակ, նույնիսկ բարկության և կամ քնարական տրամադրության պահերին: Բոլոր դեպքերում նրանք չեն կորցնում իրենց մարդկային կերպարը. արդարամիտ են, վեհանձն, մանկական մաքուր պարզությամբ, բռնության դեմ՝ անողոք: Սասնա դյուցազունների չորս սերունդներն էլ բնութագրվում են հայրենիքին ու ժողովրդին անձնուրաց ու անմնացորդ նվիրվածությամբ, նվաճողների և բռնակալների նկատմամբ հետևողական վճռականությամբ մղած պայքարով: Հազարամյակներ շարունակ անհավասար մաքառումների մեջ սեփական գոյության իրավունքը հաստատելու համար մղած պայքարն են ներկայացնում նրանք՝ պահպանելով մեր ազգային արժեքները, որոնք ժամանակի ընթացքում փոխում են իրենց ձևը, բայց բովանդակությունը նույնն է մնում: Հատկապես Սասունցի Դավթի կերպարի միջոցով սիրելի հերոսի

¹⁰ Գրական ստեղծագործություն. վերլուծության ուղիները և սկզբունքները, Երևան, 1983թ., էջ 56.:

սխրագործությունները պատկերելիս ժողովուրդը ազատություն է տալիս իր երևակայությանը, հիպերբոլիկ պատկերներով պանծացնում նրան: Իսկ բռնակալ Մելիքին և նրա կամակատարներին սպանիչ ծաղրով է ներկայացնում: Ասվում է, որ մեր էպոսում ամրագրված արժեքները դեռևս պահպանում են իրենց կենսունակությունը: Հետևություն են անում, որ այսօր ինչ կատարվում է, էպոսի մեջ դրա հիմքը կա: Բերում են օրինակներ: Համեմատում են դրական և բացասական կերպարներին՝

- ուժի տեսակետից (Դավիթ և Մելիք),
- երդմանը հավատարիմ լինելու տեսակետից (Արմաղան, ապա՝ Խալիֆ և Մելիք):

Մելիք):

Իրենք են առաջարկում համեմատության այլ հիմքեր և տալիս պատասխաններ: Խոսում ենք մեր հերոսների նկատմամբ վերաբերմունքի մասին (էպոսում, այսօր): Նկատում ենք, որ կա միտում՝ մեր մեջ եղած ուժեղին թուլացնելու: Էպոսից Խանդութի երկրպագուների կողմից Դավիթին խմեցնելով թուլացնելու օրինակն են բերում, այլ օրինակներ՝ մեր պատմությունից և այսօրվա իրականությունից: Էպոսի գաղափարական գծերից է ազատասիրությունը: Այնտեղ ազատությունը ներկայացվում է որպես բնական իրավունք ամեն մի մարդու համար: Հերոսները, պաշտպանելով իրենց ազատությունը, ուրիշներին չեն զրկում այդ իրավունքից: Սասունում բոլորը հավասար են և ազատ: Իրենց համար հատուկ կարգավիճակ մարդկային որևէ խմբում (ընտանիք, ազգակիցներ, համերկրացիներ և այլն) չեն էլ գիտակցում, ուր մնաց՝ պահանջեին: Նրանք ազատ էին ու վեր մարդկանց ստեղծած արհեստական օրենքներից: Աշակերտներին առաջարկում եմ կարծիքներ փոխանակել ազատության մասին այսօրվա պատկերացումների շուրջ: Գաղափարական բովանդակության գծերից է պետականության նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքը, որը մեր էպոսում կարևորվել է և դրսևորվել տարբեր հերոսների արարքներում և խոսքերում: Օրինակ՝ Ծովինարը Խալիֆին հարցնում է, թե նրանց երկրում կարգ, օրենք չկա՞, որ հղի կնոջն ուզում են սպանել: Ձենով Օհանը Դավիթին ասում է. «Եթե մենք մեր դրած օրենքը չպահենք...»¹¹: Կամ, ասենք, Քեռի Թորոսի օրինակը. Սասնա բոլոր հերոսները մեռան, Քեռի Թորոսը չմեռավ, իսկ երբ Փոքր

¹¹ Ջ ու հ ա ր յ ա ն Թ., Հ ա յ գ ր ա կ ա ն ու թ յ ա ն մ ե թ ն դ ի կ ա, Երևան, 1980 թ., էջ 38:

Միերը մնաց անժառանգ և անմահ (հայրական անեծքը գործեց), Քեռի Թորոսը «կսկծու» մեռավ (որովհետև պետականությունն էլ չէր շարունակվելու): Աշակերտները բերում են այլ օրինակներ ևս: Մակայն շեշտվում է և այն, որ մեր ժողովրդի իդեալները մարմնավորող դյուցազունները անտարբերությամբ և արհամարհանքով են վերաբերվում իշխանական դիրքին և թագավորական գահերին: Նրանցից յուրաքանչյուրը կանգնում է թագավոր դառնալու հնարավորության առաջ, նույնիսկ բոլորին առաջարկվում է այդ, սակայն բոլորն էլ մերժում են նման հնարավորությունը: Նրանք պայքարում են ժողովրդի շահի համար, իրենց համարում են նրա մի մասնիկը. Բա մենք Սասնա տնեն չե՞նք, Չէ՛, մենք Սասնա տնեն ենք...¹²: Նրանք անմնացորդ սիրով ու հոգատարությամբ են կապված ժողովրդին: Ժողովրդասիրությունը էպոսի ոչ միայն տղամարդ, այլև կին հերոսներին բնորոշ հատկանիշ է: Էպոսն սկսվում է Ծովինարի անձնագոհ արարքով: Արմաղանը երդմնագանց է լինում, իր մահվան գնով Սասնա տանը ժառանգ է թողնում: Նույն նպատակով, բայց ոչ թե սիրո թելադրանքով, այլ սեփական երկրի շահի համար Իսմիլ Խաթունը նենգությամբ Մեծ Միերից ժառանգ է ունենում: Նույն այդ շահի թելադրանքով, երբ Դավիթը սպանում է Մելիքին, հարազատ որդու դիակի առաջ Իսմիլ Խաթունը առաջարկում է նրան տեր կանգնել Մելիքի կնոջն ու երկրին: Մեր ժողովուրդը միջնադարում անգամ լուսավոր հայացք է ունեցել կնոջ նկատմամբ՝ նրան վերապահելով ոչ միայն տղամարդուն հավասար իրավունքներ, այլև պարտականություններ: Էպոսում հայ կանայք համարձակ են, ինքնուրույն: Խանդութն ու Գոհարը մենամարտում են իրենց փեսացուների հետ նրանց ուժը ստուգելու համար: Սիրուց Դավիթի հետևից ոտաբոբիկ վագող Խանդութը մի ավելորդ համբույրից վիրավորվում, հարվածում է սիրած տղամարդուն և ասում. – Դու քո հոր կտրիճն ես, ես՝ իմ¹³: Արժանապատվության բարձր զգացողությամբ են օժտված մեր էպոսի դրական կերպարները: Միայն ազնիվ մարդիկ կարող են արժանապատիվ վարք դրսևորել: Էպոսի գաղափարական գծերից է ազնվությունը: Ազնվությունը նպատակին հասնելու ուղիղ ճանապարհն է մեր հերոսների համար: Նրանք ազնիվ ու

¹² Գրիգորյան Գ., Հայ ժողովրդական բանահյուսություն, Երևան, 1980 թ., էջ 93:

¹³ Հակոբջանյան Ա., «Սասունցի Դավիթ» էպոսի գաղափարական բովանդակությունը («Հայոց լեզուն և գրականությունը դպրոցում», Երևան, 1982 թ., թիվ 1), էջ 48:

անկեղծ են և՛ իրենք իրենց, և՛ այլ մարդկանց հետ հարաբերություններում: Ազնվությունից է ծնունդ առնում նրանց մարդասիրությունը: Էպոսում բազմաթիվ են օրինակները, որոնք գտնում են և ներկայացնում աշակերտները: Մեր ազնիվ հերոսը՝ Դավիթը, քնած Մելիքի վրա զենք չի բարձրացնում, արթնացնում է, որ կռվեն: Ազնիվ աշխատանքով են ապրում մեր էպոսի հերոսները: Սասունում չկար մարդու շահագործում մարդու կողմից: Երբ աշխատավոր մարդիկ լսում են, որ Սասունում հարկ ու տուրք չեն վերցնում, բոլոր կողմերից գնում են այնտեղ: Սասնա դյուցազունները վերացնում են հարկերը, ոչնչացնում կողոպտիչներին, իսկ կողոպուտը վերադարձնում ժողովրդին: Նրանցից ոչ մեկի մտքով անգամ չի անցնում նույնիսկ պարտված թշնամու ունեցվածքին ձեռք տալ: Դավիթը Մելիքին սպանելուց հետո նրա զորքին ազատ է արձակում, ինքը վերադառնում է Սասուն՝ մի սայլի վրա դրած տանելով միայն Մելիքի ականջը՝ որպես նրա ոչնչացման ապացույց, ոչ թե ռազմավար: «Ա՛խ, երանի՛ ով մարդ կգա ու մարդ կերթա անարատ...» թումանյանական երազանքը էպոսում մեր ժողովուրդը մարմնավորել է Սասնա դյուցազուններից հատկապես Դավիթի կերպարում: Իր ազնվությամբ, անմեղությամբ, մանկական մաքուր պարզությամբ, արդարամտությամբ ու վեհանձնությամբ է բնութագրվում նա: Մեր դյուցազունները բնութագրվում են և փոխադարձ հարգանքով ու հանդուրժողականությամբ, սիրելիների նկատմամբ ջերմ հոգածությամբ ու անմնացորդ սիրով: Խաղաղասիրությունը, խաղաղ կյանքով ապրելու գաղափարն է մեր դյուցազուններին մղում պայքարելու ոչ միայն հայ ժողովրդի, այլև ընդհանրապես մյուս ժողովուրդների համար¹⁴: Էպոսում զարգանում է այն գաղափարական գիծը, որ ժողովուրդներն իրար նկատմամբ թշնամանք չունեն, թշնամություն հրահրողները իշխողներն են: Էպոսում համամարդկային գաղափարներ են ներկայացվում. խաղաղության պայքարը պատերազմի դեմ, կառուցման պայքարը՝ ավերման դեմ, արդարության պայքարը՝ անարդարության դեմ:

¹⁴ Մկրյան Մ., Հայ հին գրականության պատմություն, Երևան, 1976 թ., էջ 39:

Գլուխ 2-րդ

Սասնա ծռեր էպոսի ուսուցման ժամանակակից մեթոդներ

Օրինակելի դասի պլան

Դասի Թեման՝ «Սասնա ծռեր» էպոս

✓ **Դասաժամ՝** 2 ժամ

Ուսուցանման ՆՊԱՏԱԿԸ

1. Պատկերավոր մտածողության զարգացում
2. Լսելու, համագործակցելու և տրամաբանության խթանում
3. Տեղեկատվություն որոնելու ունակության զարգացում
4. Ուսումնական նյութի վերաբերյալ գիտելիքների արդյունավետ յուրացում
5. Հերոսների էության և բնույթի բացահայտում և վերլուծություն

Ուսումնական Նյութեր՝ դասագիրք, պատաստներ, գունավոր թղթեր, A4 ֆորմատի թղթեր, հավելյալ գրականություն,

Կիրառվող մեթոդները՝ ԽԻԿ համակարգ, պատասխան պահանջող հարցեր մտազրոհ, խմբային աշխատանք, խմբավորում, վերլուծություն, խաղ վարժանքներ

• **ԴԱՍԻ ԸՆԹԱՅՔԸ՝**

1.Խթանման փուլ: Տնային հանձնարարության ստուգում, մտազրոհի գծապատկերի միջոցով: Այնուհետ կատարում են հետևյալ առաջադրանքները.

♀	♂	U

Գիտեմ	Ուզում եմ սովորել	Սովորեցի
Գիտեմ, որ «Մասունցի Դավիթ» էպոսը ձևավորվել է VIII-X դարերում, երբ Հայաստանն ազատագրական կռիվներ էր վարում արաբական լծի դեմ:	Ուզում եմ իմանալ, թե որ պատմիչներն են գրել հայերի այն ապստամբությունների մասին, որոնք ուղղված էին արաբական լծի դեմ:	Ես սովորեցի, թե որն է «Մասունցի Դավիթ» էպոսի պատմական հիմքը: Հիմա իմ գիտելիքներն առավել հարուստ են: Իմացա, որ էպոսի առաջին՝ «Մանասար և Բաղդասար» ճյուղը ձևավորվել է դեռևս նախաքրիստոնեական ժամանակներում, և այդ մասին վկայում են Աստվածաշնչի Հին կտակարանը, նաև Մովսես Խորենացին ու Թովմա Արծրունին: Արաբական ծանր լծի և նրա դեմ մղված ապստամբությունների վերաբերյալ ուշագրավ փաստեր կան թե՛ Ղևոնդ պատմիչի և թե՛ Թովմա Արծրունու պատմական երկերում: Թովմա Արծրունին իր պատմության գլուխներից մեկն ամբողջովին նվիրել է խութեցիների ապստամբությանը, որի ժամանակ խութեցի Հովանը մերկազեն սպանում է արաբ ոստիկան Յուսուփին: Արծրունու վերոհիշյալ հատվածում¹⁷ հետաքրքիր փաստեր կան խութեցիների վարք ու բարքի մասին: Այդ փաստերը լիովին համապատասխանում են էպոսում նկարագրված սասունցիների բնութագրին: Թովմա Արծրունին պատմում է, թե սասունցիները շատ բարձրախոս են, նրանք զբաղվում են որսով: Մասունը չունի հաց, և ցանում են կորեկ, որից պատրաստված հացը սովի ժամանակ են միայն ուտում: «Մասունցի Դավիթ» էպոսում Դավիթը որսի նպատակով տրոքում է արտատեր պառավի կորեկի արտը: Իսկ էպոսի երկրորդ ճյուղը ևս վկայում է, թե Մասունում եղել է հացի սակավություն: Երբ առյուծը փակում է հացի ճանապարհը, Մհերը Քեռի Թորոսից իմանում է, որ Մասունում վար ու ցանքսը քիչ է, և հացը գալիս է Հալեպից: Նույն կերպ հայտնի է դառնում, որ սասունցիները շատ հայրենասեր են և չեն հանդուրժում, որ թշնամին մտնի իրենց երկիր: Արծրունին վկայում է, թե սասունցիները խիստ բարեպաշտ են և միշտ իրենց բերանում ունեն հին սաղմոսները: Ես իմացա, որ Մասնա դյուցազունները մշտապես դիմում են

		Հիտուսին, ապավինում նրա հովանավորությանը և իրենց թևին ունեն Խաչ Պատերազմին:

2. Քառաբաժանում

1. (աշխատանք բնագրի շուրջ) Քառաբաժանման մեջ խոսքը «Սասունցի Դավիթ» էպոսի առաջին ճյուղի մասին է

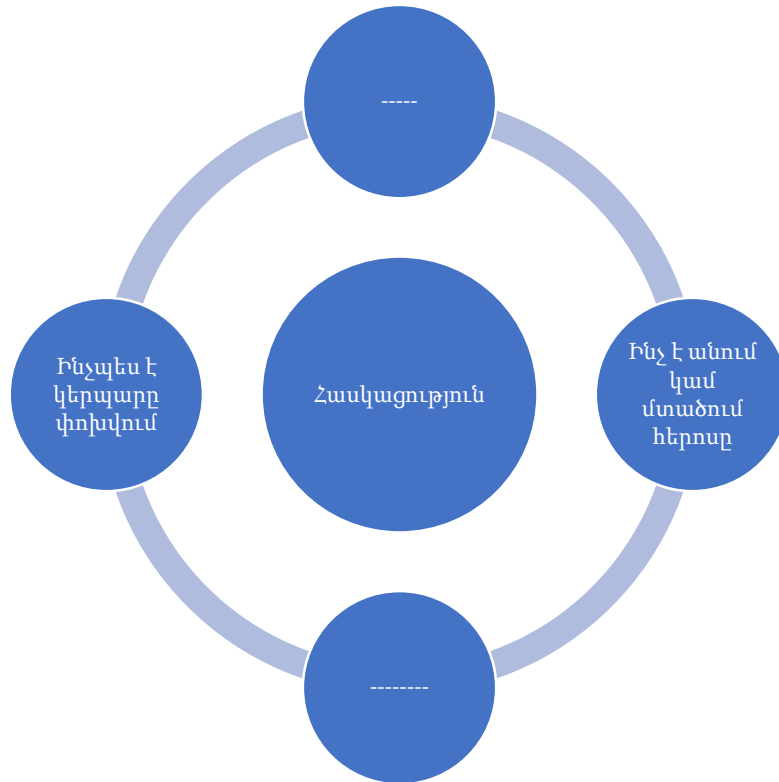
Չայներ 1. Լսում եմ օտար հարկահանների ձիերի դոփյունը: 2. Ծովի ձայնը, որի ափին իր հայրենի եզերքին հրաժեշտ է տալիս Ծովինարը: 3. Ծովինարի՝ տագնապով լի որոշման ձայնը:	Երկու հիմնական արտահայտություն 1. Ես մեկ ջան եմ, Էրթամ, կորսելիմ: 2. Մերն ասաց քահանային. - Տերտեր, Իմ տղաներին դաս տուր՝ կարդան:
Հիմնական գաղափարը • Հայրենիքի ճակատագիրն ավելի կարևոր է, քան անձնական կյանքը:	Տրամադրություն 1. Հիացմունք Ծովինարի արարքի նկատմամբ: 2. Թախիժ հայրենի երկրից հեռանալու պատճառով: 3. Ուրախություն, որ տղաները փախուստով փրկում են իրենց կյանքը, խալիֆից ազատում են նաև իրենց մորը:

3. աշխատանք բնագրի շուրջ

Տեսողական պատկերներ 1. Հայոց Գագիկ թագավորի պալատին են մոտենում խալիֆի հարկահանները: 2. Երիտասարդ ու շատ գեղեցիկ Ծովինարը: 3. Հայոց թագավորի պալատի խորհրդակցությունն ամուսնության առթիվ: 4. Ծովինարը խմում է հանկարծակի բխած աղբյուրի ջուրը:	Զգացում 1. Ծովինարն իրոք շատ գեղեցիկ է: 2. Գագիկ թագավորը չի ուզում ամուսնացնել իր գեղանի դստերը կռապաշտ խալիֆի հետ: 3. Հպարտություն Ծովինարի անձնագոհ արարքի համար:
Զուգորդում (համեմատում այլ ստեղծագործության հետ) «Մասունցի Դավիթ» էպոսի առաջին ճյուղը կարելի է համեմատել Մուրացանի «Ռուզան» դրամայի հետ: Երկու գրական ստեղծագործություններում էլ թե՛ Ծովինարը և թե՛ Ռուզանն այլադավան բռնակալի հետ ամուսնանում են հանուն հայրենի երկրի և ժողովրդի փրկության:	Նոր վերնագիր «Արքայադուստրը իրեն զոհում է հանուն հայրենիքի» կամ «Հայրենանվեր արքայադուստրը»

5. Կերպարի վերլուծության գծագիր

Ի՞նչ է անում հերոսը:

Ուսուցչի կազմած հարցերի պատասխանների հերթականությունները պահպանում ենք ըստ գծագրի համարների հերթականության: Վերջում կտեղադրենք «Հակասություն» շրջանակի պատասխանները:

ա) Ի՞նչ է անում հերոսը «Սասունցի Դավիթ» էպոսի գլխավոր հերոսը՝ Սասունցի Դավիթը, փրկում է Հայաստանն արաբական լծից:

բ) Ի՞նչ է ասում կամ մտածում հերոսը Սասունցի Դավիթը ողջ էպոսի ընթացքում արտահայտում է բազմաթիվ իմաստուն մտքեր, որոնք այսօր էլ մեծ արժեք ունեն: Գրի ենք առնում Դավիթի իմաստուն մտքերն ու առանձնացնում դրանց մեջ ամենաէականները՝

1. Դավիթը բացատրում է, թե որևէ այլ երկիր իրավունք չունի խառնվելու իր հայրենիքի գործերին. ամեն երկրի գահակալ թող զբաղվի միայն իր երկրի գործերով. - Դե, գնա, թագավորիդ բարև արա, ասա.

Էն Մհերի տղա Դավիթն էսպես արեց.

Մեկ էլ չը գա՝ Սասնա կընիկ, աղջիկ տանի՛.

Սասնա տուն դեռ չի ավերվե,

Որ դուք էկե մեզեն խարջ ու խարաջ կ'ուզեք:

Մըսրա գավառ իրեն, Սասնա գավառ մեզի:

Թե չէ՝ ինչ իրմեն կը գա, թող չը խնայի:

2. Դավիթն արթնացնում է Մսրա գորքին և միայն դրանից հետո է նետվում մարտի դաշտ:

3. Դավիթն ազատ է արձակում Մսրա Մելիքի գորքին և զգուշացնում, որ մյուս անգամ չգան Սասունի վրա, այլապես կպատժվեն, ինչպես Մսրա Մելիքը:

4. Դավիթը պատժում է իր վրա կռիվ եկած թշնամիներին, նրանց փոխարեն թագավոր է կարգում հասարակ մարդկանց և խոստանում պաշտպանել նրանց վտանգի պահին. Քաղքի մեջ ով մնացեր էր,

Էնոնց համար թագավոր դրեց. Ջոջ մարդեր սպանեց,

Պստիկներ տեղ դրեց, ասաց.

-Քանի դու ժիր եք, կռիվ միք է՛րթա:

Որ դու նեղ կը՛նկնեք,

Ինձի մի թուղթ գրեք, ես կը գամ:

գ) Ինչպե՞ս են ուրիշները վերաբերվում կերպարին

1. Դավթին սիրում են Սասունի հասարակ մարդիկ:

2. Դավթի համար սրտացավ է Ձենով Հովանը:

3. Դավթին ճիշտ ուղղության է մղում արտաստեր պառավը:

4. Մսրա Մելիքն ատում է Դավթին և նրա մեջ տեսնում հավերժական թշնամի:

5. Դավթին սիրում էր Չմշկիկ Սուլթանը, սակայն Դավթի ու Խանդութի ամուսնությունից հետո նենգորեն սպանել է տալիս նրան:

6. Դավթին անամոթ առաջարկներ է անում և հետապնդում Ձենով Հովանի կինը՝ Սարիեն:

7. Դավթին անսահման սիրում էր կինը՝ Խանդութը, որը վերջինիս մահվանից հետո ինքնասպան է լինում:

8. Դավթի մահվան վրեժը հանում է որդին՝ Փոքր Միերը:

դ) Ինչպե՞ս է կերպարը փոխվում

1. Դավիթը սկզբում շատ միամիտ էր:

2. Դավիթը լիովին փոխվում է, երբ արտատեր պառավը նրան խորհուրդներ է տալիս ու առավել բորբոքում հայրենասիրական կրակը:

3. Խանդութին տեսնելուց հետո Դավիթը դառնում է իր կնոջն անմնացորդ նվիրված ամուսին:

ե) Հեղինակի թեման կամ տեսակետը Հեղինակը ժողովուրդն է, որ դարերի ընթացքում ավելի հղկել ու պանծացրել է իր սիրելի հերոսի կերպարը: Հազար անգամ իրավացի է ժողովուրդը, որի կարծիքով իդեալական մարդիկ չկան, եթե անգամ դա իրենց սիրելի հերոսն է՝ Սասունցի Դավիթը: Ժողովուրդը ցավով ներկայացնում է, թե ինչպես շիտակ, ազնիվ, անձնագոհ, նվիրված Դավիթը մի անգամ սխալվում և երդմնազանց է լինում: Նա նշանված էր Չմշկիկ Սուլթանի հետ, սակայն Խանդութին հանդիպելուց հետո մոռանում է Չմշկիկ Սուլթանին տված խոստումը, և նենգ Չմշկիկն իրենց ընդհանուր աղջկա ձեռքով սպանում է Դավթին. -Իմ ցեղ իմ անձից է, Էդ իմ սերմն էր, որ ինձի սպանեց: Դավիթ էդ խոսք ասաց, Ու ինքն էլ էնտեղ մեռավ

Հակասություն Դավթի կերպարում չկա հակասություն. նրա բնավորության գծերը և վարքագիծը խիստ ներդաշն են: Չնայած վիպական կերպար է, սակայն բոլորովին գրքային ու վերացական չէ, այլ կենսական է և օժտված բազմաթիվ իրական գծերով:

ԿԱՆԽԱՏԵՍՄԱՆ ԱՂՅՈՒՍԱԿ

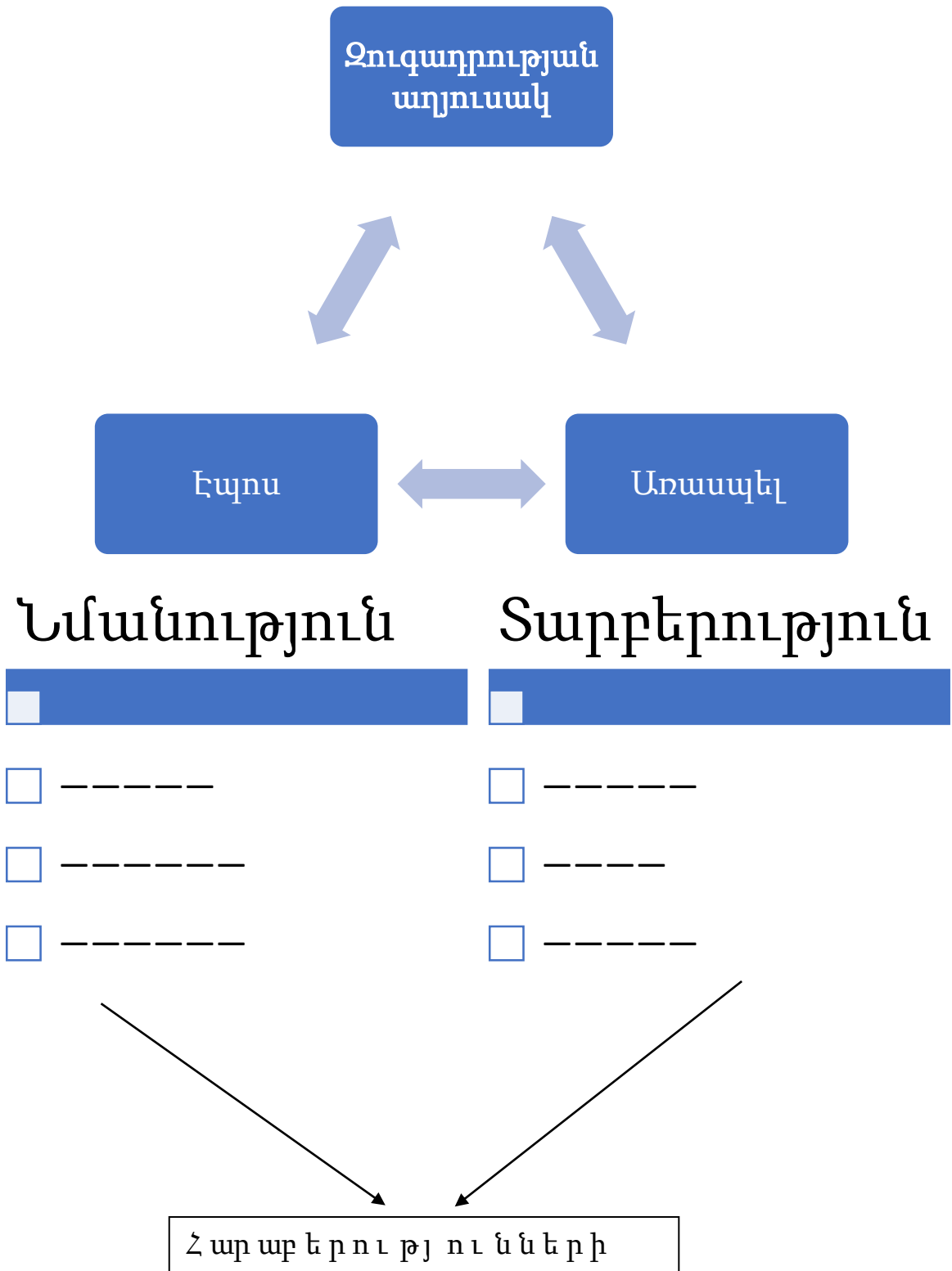
Ի՞նչ է լինելու հետո

Ինչու՞ եմ այդպես կարծում

1. Դավիթը սպանելու է Մսրա Մելիքին:
2. Դավիթն ամուսնանալու է Խանդութ խաթունի հետ:
3. Դավիթը պատժվելու է և սպանվելու սեփական աղջկա ձեռքով:

1. Դավթին ժողովուրդն օժտել է փոքրիկ թերություններով, որպեսզի նրա կերպարը բնական լինի, որովհետև անթերի մարդ գոյություն չունի:

	2. Դավիթը կարող էր չխաբվել Սարա Մելիքից ու չընկնել փոսը: 3. Դավիթն իր ողջ եռությամբ հայ ժողովրդի իդձերի մարմնավորումն է:
Ի՞նչ եղավ 1. Ծովինարը ծնեց երկու գերմարդ զավակներ: 2. 2. Սասնա գահակալների սերունդն արդարացրեց ժողովրդի հույսերը, ու երկիրն ազատվեց թշնամուց: 3. Մհերը՝ Դավթի որդին, փակվեց Ագռավաքարում՝ ապագայի արդար աշխարհի սպասելիքով:	Հորինի՛ր նոր վերնագիր և նոր ավարտ 1. «Սասնա խենթերը» 2. Մհերը դուրս է գալիս քարայրից և ոտքի հանում հայերին՝ վերագտնելու իրենց կորցրած տարածքները: 3. Հայ կանայք դառնում են հայրենի զինվորներ ու ապավինում քարայրում փակված Մհերին:

Ներկայացում ենք «Ջուգադրության աղյուսակը» լրացված ձևով:

ա) Նոր հասկացություն Էպոսի ժանրն ենք ուսումնասիրում: Իրականում Էպոսն ու առասպելն ունեն մեծ ընդհանրություններ: Երկուսն էլ հնագույն բանահյուսական ժանրեր են: Երկուսի հեղինակներն էլ անհատներ չեն, այլ դրանք կոլեկտիվ ստեղծագործություններ են: Հիշեցնում եմ Մովսես Խորենացու ասածը հունական

առասպելների մասին: Հունական առասպելները պերճ են ու ողորկ և իրենց մեջ թաքցնում են իրականությունը: հաջորդը վերաբերում է էպոսի և առասպելի նմանություններին, որոնք վերևում թվարկեցինք: Թե՛ առասպելը և թե՛ էպոսը պատմական հիմք ունեն, և նրանցում շատ են չափազանցությունները:

2.Բմաստի ընկալման փուլ: Դասընթացից ընտրված հատվածների ընթերցում և մեկնաբանում:Պատասխանել բովանդակությանը վերաբերող հարցերին: Թիմային առաջադրանքի կատարում.

1.Աշխարհագրական անուններ «Սասունցի Դավիթ» էպոսից Ներկայացնում ենք հարցերը և պատասխանները:

1. Որտե՞ղ է գտնվում Մհերի դուռը: - 2 միավոր: *Պատասխան. Մհերի դուռը գտնվում է Վան քաղաքի մոտ՝ ժայռերի բարձրության վրա: Դուռը քանդակելու ժամանակը ցարդ անհայտ է:*

2. Ի՞նչ քաղաք է Էրզրումը կամ Արզրումը: Բերել հայկական անունը: - 2 միավոր: *Պատասխան. Էրզրումը Արևմտահայաստանի Կարին քաղաքն է, որը թուրքերը կոչել են Էրզրում: Ալեքսանդր Պուշկինը եղել է այդ քաղաքում՝ Արևելահայաստանը 1828 թվականին Ռուսաստանին միանալուց հետո: Տե՛ս նրա «Ճանապարհորդություն դեպի Էրզրում» գործը:*

3. Ո՞ր երկրի քաղաքն է Հալեպը: - 2 միավոր: Պատասխան. Հալեպը ներկայիս Սիրիայի երկրորդ կարևորություն ունեցող քաղաքն է, որը լի է պատմական հուշարձաններով:

4. Ո՞ր երկրի մայրաքաղաքն է Բաղդադը: - 2 միավոր: Պատասխան. Բաղդադը Արաբական խալիֆության մայրաքաղաքն էր, այժմ՝ Իրաքի:

5. Ո՞ր առասպելում է հիշվում Նեմրութ լեռը: - 2 միավոր:

Պատասխան. Նեմրութ լեռը հիշատակվում է Գարեգին Սրվանձտյանցի գրառած «Հայկի և Բելի» առասպել-գրույցում, ըստ որի Հայկը Բելին հաղթելուց հետո Նեմրութ լեռան գագաթին թոնիր է փորում և Բելի դիակն այրում: Աստծու հրամանով կրակը ջուր է դառնում, և Բելի մոխիրն անցնում է ջրի տակ: Բելի ուղտերն ու ուղտապանները, այդ ամենը տեսնելով, վախից քարանում են:

Հաջորդ առաջադրանքը . Գրել երեք հատվածներ «Սասունցի Դավիթ» էպոսից և Հովհ. Թումանյանի համանուն պոեմից, որոնք գրեթե նույնն են: Առաջին երկու հատվածների համար երեքական, իսկ երրորդի համար չորս միավոր:

Այնուհետև հետևյալ առաջադրանքի կատարում . Ընտրել ճիշտ պատասխանը

1.Ո՞վ է Մեծ Մհերի կինը: 2 միավոր

ա) Դեղձուն Ծամ բ) Գոհար գ) Սարիե դ) Արմաղան Պատասխան. Արմաղան:

2.Ո՞ր վանքն է վերաշինում Սասունցի Դավիթը: 2 միավոր

ա) Վարագա բ) Սուրբ Կարապետ գ) Մարութա Սուրբ Աստվածածին դ) Աղթամարի Պատասխան. Մարութա Սուրբ Աստվածածին:

3.Ինչո՞վ է զբաղվում պատանի Դավիթը Սասունում: 2 միավոր

ա) ձկնորսությամբ բ) փայտահատությամբ գ) գառնարածությամբ դ) նախրորդությամբ Պատասխան. գառնարածությամբ, նախրորդությամբ:

ԿՇՈՒՄԴՍՄԱՆ ՓՈՒԼ: Ուսուցչի կողմից դասարանը բաժանվում է զույգերի: Հանձնարարվում է կազմել Վենի դիագրամ իրենց ընտրած մշակման և բնագրի շուրջ:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ:

«Սասունցի Դավիթ» թեմայի ամփոփում Կմախքի գծապատկերի հարցերը կդնենք հերթականությամբ և անմիջապես կպատասխանենք:

1.Մեկ բառ, որն արտահայտում է բնագրի իմաստը: «Սասունցի Դավիթ» համար այդ մեկ բառն ազատությունն է: Ազատություն:

2.Մեկ արտահայտություն, որը գլխավորն է բնագրի համար: Չհարձակվեք մեր խաղաղ երկրի վրա, կարժանանաք Մսրա Մելիքի ճակատագրին:

3.Մեկ նախադասություն, որը գլխավորն է բնագրի համար: Աշխարհը գութանի մոտ կլիանա:

4.Լոգո՞՛ էական մի բան, սիմվոլ, խորհրդանիշ: Լոգոն կարելի է դարձնել Երվանդ Քոչարի Սասունցի Դավիթ արձանի պատկերը:

5.Ի՞նչ գույն ունի բնագիրը: «Սասունցի Դավիթ» էպոսի բնագիրը բազմագույն է՝ նայած էպոսում պատկերված դեպքերի: Այն կարող է լինել սև, կանաչ, կարմիր, վարդագույն:

6.Ի՞նչ մեղեդի ես լսում բնագիրը կարդալիս: Դավթի և Մսրա Մելիքի կովի հատվածը կարդալիս լսում եմ Արամ Խաչատրյանի «Սպարտակ» բալետի երաժշտությունը:

7.Ավարտի՛ր միտքը. «Ամենալավը դասի մեջ այն է, որ...»: Ամենալավը դասի մեջ այն է, որ ժողովուրդը երբեք չի ընկճվել, այլ հավատով սպասել է լավ օրերի: Ֆրանսիացի դասական գրող Ալեքսանդր Դյուման իր «Կոմս Մոնտե Քրիստո» վեպն ավարտում է հետևյալ եզրահանգումով. «Մարդկային իմաստությունը հետևյալ երկու բառերի մեջ է՝ ՄՊԱՍԵԼ ԵՎ ՀՈՒՍԱԼ»

ՏՆՍՅԻՆ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ: Ուսումնասիրել և ներկայացնել թեման:
ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ: ԳՆահատվում են այն աշակերտները, որոնք առավել ակտիվ են եղել դասի ընթացքում:

Եզրակացություն

«Սասնա ծռեր» էպոսը եղել և մնում է թե՛ դպրոցական և թե՛ բուհական ծրագրի կարևորագույն թեմաներից, և նրա ուսուցումը պահանջում է անհրաժեշտ հմտություն: Էպոսի ուսուցումը ներկայացնում է հայ էպոսագիտության անցած ճանապարհը, որը սկսում է 1874 թվականից՝ Գարեգին Սրվանձոյանցի առաջին գրառումից և հասնում մինչև մեր օրերը: 1939 թվականին նշվել է «Սասունցի Դավիթ» էպոսի ստեղծման հազարամյակը, և այդ առիթով հրատարակվել է համահավաք բնագիրը, որի հիմքում ընկած են եղել Կարապետ Մելիք Օհանջանյանի հրատարակած «Սասնա ծռեր» էպոսի տարբեր պատումների երեք սովորածավալ հատորները: Ինչպես Ֆ. Ֆեյդին է հաստատում, էպոսի համահավաք բնագիրն ամբողջովին ստեղծվել է ժողովրդական պատումների հիման վրա, և նրանում հեղինակային, անհատական հետսմուտ ոչինչ չկա, ողջը հյուսվել է՝ ըստ «ժողովրդական երակի»: Հայկական հերոսական էպոսն ունի բացառիկ հարուստ գաղափարախոսություն: Այդ գաղափարախոսության ողջ բովանդակությունը մնում է որպես մշտական պահանջ՝ ուղղված ոչ միայն հայ ժողովրդին, այլև համայն մարդկությանը: «Սասնա ծռեր» էպոսի արվեստի ցուցիչն է նրանում գործող հերոսների խիստ անհատականացված և չմոռացվող կերպարների համակարգը: Հայ ազգային էպոսի յուրացումը պահանջում է բնագրի բարբառային բառերի իմացություն, որոնք այնքան էլ մեծ քանակ չեն կազմում, և դրանց մի մասը դեռ պահպանված է այսօրվա խոսակցական հայերենում: «Սասնա ծռեր» էպոսի ուսուցումը հնարավորություն է տալիս դասի ժամանակ ուշադրության կենտրոնում պահել ողջ դասարանը, անցկացնել աշակերտակենտրոն դասեր: Դասը պարտադիր է վարել հետաքրքիր, աշխույժ. այդ հնարավորությունն ընձեռում է գրական այս հուշարձանի հետաքրքրաշարժ բովանդակությունը: Լևոն Շանթը, որը նաև հմուտ մանկավարժ էր ու կրթության գործի երկարամյա կազմակերպիչ, կարևորում էր ազգային նշանավոր դեմքերի, պատմական գիտելիքների ուսուցումը հայկական դպրոցներում. «Մեզի շրջապատող և մեզի հետ դարերու ընթացքին շփման մեջ եղող

բազմաթիվ հին ու նոր ժողովուրդներու մասին կհիշվի, բազմատեսակ ընդհանուր պատմական երևույթներու և շարժումներու մասին կխոսվի, ինչպես, օրինակ՝ նախարարական ավատական կապերն են կամ խաչակիրներու արշավը, հույն - սասանական մրցակցությունը, քրիստոնեության ու մահմեդականության ծագումը և ուրիշ»¹⁵ Լևոն Շանթի այս ցուցումը լիովին կիրառելի է «Սասնա ծռեր» էպոսն ուսուցանելիս: «Սասունցի Դավիթ» էպոսի պատգամների միջոցով հայկական դպրոցներում կդաստիարակվեն ազգային ու համամարդկային ճիշտ գաղափարներով զինված քաղաքացիներ:

¹⁵ Լ. Շանթ, Երկերի ժողովածու, հ. V, Երևան, 2012, էջ 498:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Ա.Դուրախանյան, Ֆրեդերիկ Ֆեյդին հայագետ, Երևան, 2008, 268 էջ:
2. Գրիգորյան Գ., Հայ ժողովրդական բանահյուսություն, Երևան, 1980 թ., 496 էջ:
3. Գ.Սրվանձտյանց, Երկեր, հ.1, Երևան, 1978, 79 էջ:
4. Գրական ստեղծագործություն. վերլուծության ուղիները և սկզբունքները, ԵՊՀ, ուսումնական ձեռնարկ, Երևան, 2016թ, 332 էջ:
5. Եզնիկ Կողբացի, Եղծ աղանդոց, Աղանդների հերքումը, Թարգմանությունը, ներածությունը և ծանոթագրությունները Ա.Ա.Աբրահամյանի, Երևան, 1970, 368 էջ:
6. Մկրյան Մ., Հայ հին գրականության պատմություն, Երևան, 1976 թ., 488 էջ:
7. Մովսես Խորենացի, Հայոց պատմություն, Աշխարհաբար թարգմանությունը և մեկնաբանությունները Ստ. Մալխասյանի, Երևան, 1981, 296 էջ:
8. «Սասունցի Դավիթ. Հայ ժողովրդական հերոսավեպ», Երևան, 1981 թ., 496 էջ:
9. Ջուհարյան Թ., Հայ գրականության մեթոդիկա, ուսումնական ձեռնարկ, 2-րդ հրատ., Երևան, ԵՊՀ հրատ., 1980 թ., 512 էջ:
10. Հակոբջանյան Ա., «Սասունցի Դավիթ» էպոսի գաղափարական բովանդակության բացահայտումը («Հայոց լեզուն և գրականությունը դպրոցում», Երևան, 1982 թ., թիվ 1), 353 էջ:
11. Լ.Շանթ, Երկերի ժողովածու, հ. V, Երևան, 2012, 570 էջ:
12. «Хрестоматия по теории литературы», Пособие для студентов, Москва, 1982, 367 с.
13. «Калевала», Перевод с финского, Вступительная статья Мариэтты Шагинян, Москва, 1977, 438 с.
14. Слово о полку Игореве», Москва, 1987, 358 с. («Сила любви к родине, к Русской земле, покоряет читателей «Слова»)